

ПОТЕНЦІАЛ І ПЕРСПЕКТИВИ ФОРМУВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ МОДЕЛІ САМОРОЗВИТКУ ЕКОНОМІКИ УКРАЇНИ

POTENTIAL AND PROSPECTS OF FORMING INNOVATIVE MODEL FOR SELF-DEVELOPMENT ECONOMY OF UKRAINE

Стаття присвячена проблемам і суперечностям формування інноваційної моделі саморозвитку економіки України, визначенню інноваційно-інвестиційного потенціалу і перспектив її формування. Розглянуто передумови, чинники та особливості становлення і розвитку національної інноваційної економіки. Визначено основні напрями, засади і механізми формування інноваційного лідерства з урахуванням особливостей прояву їх в економіці країни в період розроблення і реалізації євроінтеграційної стратегії. Розкрито основні шляхи формування інноваційної економіки в сучасних складних політико-економічних умовах розвитку країни.

The article deals with the problems and contradictions of self-improvement innovation model of Ukrainian economy, the definition of innovation and investment potential and prospects of its formation. The preconditions, factors and characteristics of the formation and development of national innovation economy. The basic direction, principles and mechanisms of innovative leadership allowing for the formation of the economy during the development and implementation of European integration. The basic ways of creating an innovative economy in the current difficult political and economic conditions of the country.

Innovation as a practice is the art of strategy, creativity, creating innovations that denies old. Innovation is not economic category. Innovation is increasingly psychological effect, engineering and philosophical concepts, the phenomenon itself. The transition to an information society based on information from intelligent technologies require constant education and science development, rapid response to challenges, dynamic links between science, education and economy, the need to develop a holistic concept of modernization of science, education and the formation of the new economy technological way. It is necessary to develop a new national research policy, identify priority areas, stages and main principles of development.

Even today Ukraine has a number of areas in which existing foreign investors. First is oil and gas and energy. Promising areas soon will issue renewable and alternative energy, especially in light of the rise in resources and efforts to follow European trends towards energy conservation. One of the most promising areas for investment attraction are pharmaceuticals. The population is «aging», so the demand for medicines and services will increase annually. Environmental degradation, addictions, and for Ukraine - and even the consequences of the Chernobyl disaster,

**Володимир
Кириленко**

*д. е. н.,
професор
кафедри
політичної
економії
ДВНЗ «Київський
національний
економічний
університет імені
Вадима
Гетьмана»*

**Volodymyr
Kyrylenko**

*Dr. in Economy,
Professor,
SHEI «Kyiv
National
Economic
University named
after Vadym
Hetman»*

МАКРОЕКОНОМІКА

leading to deterioration of health with each successive generation. Medicine as a whole will gain momentum in terms of economic attractiveness. The population of the world increases, and thus increasing the demand for food, agriculture and so remain promising direction for the development of any country. Ukraine in this regard has many advantages - favorable weather conditions, black, traditional specialization in the agricultural industry. Not enough - modernization, technology, capital, «economic arms.»

Ключові слова: інноваційне підприємництво, інноваційна модель розвитку економіки, саморозвиток, стратегія.

Keywords: innovative entrepreneurship, innovative model of economic development, self-improvement, strategy.

Постановка проблеми. Провідні підприємства і країни світу у своєму прагненні добитися технологічної переваги переслідують мету не тільки досягти підвищення продуктивності й конкурентоспроможності на світовому ринку, але і забезпечити основи свого довгострокового економічного розвитку. Русійну силу економічного зростання вони вбачають у використанні й удосконалюванні передових технологій, в інновації. Теза про те, що промисловість і уряд мають в цьому тісно співробітничати, згуртовані загальною інноваційною політикою в стратегічний союз нового типу, служить орієнтиром для всіх учасників цього процесу. Причому мається на увазі, що промисловість більшою мірою зацікавлена в короткострокових інвестиціях, у дослідженнях і розробках, як від уряду, в основному, очікують підтримки фундаментальних досліджень. Цей союз тим більше значущий, що досягнуті підприємством або країною передові позиції не дають гарантій збереження їх першості. В умовах глобалізації усе більше фактів свідчать про важливість прискореної інновації, без якої вже важко втримати лідерство, а також неможливо підтримувати динамічний баланс суспільства: традиційний або статичний баланс звичними методами вже не зберегти, а динамічний баланс вимагає невпинного розвитку. Якщо вести мову про слаборозвинені країни, то вони мають шанс наздогнати лідерів, що вирвалися вперед, і забезпечити свою технологічну перевагу, якщо зможуть освоїти стратегічно правильну модель інноваційного саморозвитку.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Проблемі інноваційного підприємництва, інноваційної моделі саморозвитку як економічним категоріям приділено значну увагу в економічній літературі як у зарубіжній так і вітчизняній. До видатних вчених в даній галузі науки відносяться роботи Дж. Бодріяра, З. Бжезинського, Р. Вайбера, М. Кастельса, Ф. Махлупа, Б.Санто, Е. Тоффлера та інших.

Мета статті. Розкрити проблеми, умови, стратегію, перспективи та суперечності інноваційної моделі саморозвитку економіки України.

Виклад основного матеріалу. Інновація як політика і стратегія розвитку зробила з таких недавно відсталіх країн як Південна Корея, Тайвань і інші «малі тигри» південно-східної Азії промислово передові країни. Фактор інновації перекроїв світ, змусив розвалитися світову державу, об'єднує Європу і підживлює глобалізм. Невпинний суспільно-технічний розвиток, систематичне підвищення індивідуальної спроможності побачити і вирішити проблему, заснований на загальній освіті, науковій діяльності масового характеру, довічному самонавчанні – от головна риса нашого часу, придбана в ході широкого застосування методу стратегічно форсованої інновації. Інноваційне прискорення суспільно-технічного прогресу є основною характеристикою країн, що йдуть попереду світу за останні два сторіччя. Форсований інноваційний розвиток був запущений у другій половині двадцятого сторіччя, двома конфронтуючими світовими державами. Саме завдячуючи їх украй напруженому і мобілізуючому усі кошти

змагання у сфері вдосконалювання техніки озброєння перетворило інновацію в «життєво-важливу зброю» на світовому ринку.

Дивним поєднанням таких двох прямо протилежних понять як життя і зброя (vital weapon) американські фахівці з інновації, тобто люди, відповідальні за інновацію в апараті уряду підкреслюють основну роль інновації в умовах глобального ринку [10]. Настав час зрозуміти, підкреслюють не раз американці, що інновація – це нелінійне явище. Так, метод інновації – це зброя, але для того, щоб скористатися цією зброєю не досить мати перед собою правильну мету; правильної інноваційної політики від цього ще не вийде. Недостатньо також підвищити асигнування на науку до 3 % від ВВП. Американський досвід говорить про те, що інновація – досить складне явище, що вимагає особливого підходу, розуміння та різносторонніх заходів. І досить імовірно, що цей новий підхід змусить і Європу (Україну в тому числі) переглянути занадто уже звичні положення, погляди і переконання, що вкорінилися; зробить не потрібними багато установ; відправить на смітник створені тяжкою працею суспільно-економічні механізми; змусить змінити гадані зрозумілими і важливими показники. Терміново буде потрібно змінити не тільки показники, але і систему стимулів, усю існуючу конструкцію інститутів і установ, культуру рішень інноваційних стратегічних питань цими інститутами. І до того ж потрібно бути впевненим у тому, що на чолі нових інститутів і установ знаходяться дійсно розуміючі фахівці. Тому що лінійна модель, якщо говорити про інновацію, просто неправильна, і надто важливо, щоб усвідомлення цього факту у нашій країні не залишилося без непотрібних політичних наслідків.

Інновація як практика – це мистецтво стратегії розвитку, творча діяльність, створення нововведення, що заперечує старе. Інновація – не економічна категорія. Інновація в більшій мірі психологічний ефект, інженерне і філософське поняття, явище саме по собі. Будучи суспільною діяльністю,

інновація має добре виявлену економічну сторону ефекту, але явище інновації навіть виходячи із принципу вільного ринку – це (повторимось) створення і збереження в плінні тривалого строку конкурентоспроможної технічної переваги, яка шляхом використання, підприємницької реалізації цієї переваги у виробництві і на ринку може призвести до економічного прибутку. У міру цього процесу освоєння й поширення інновація з нововведення перетворюється в навичку.

Це наука про розкриття людиною своїх власних спроможностей у сфері суспільно-технічної діяльності; це наука про керовану суспільно-технічну еволюцію.

Економічне зростання – похідне від суспільно-технічного прогресу, від інновації, як швидкість автомобіля є похідним від його прискорення. Не швидкість визначає або викликає прискорення, а навпаки прискорення встановлює швидкість; не економіка інновацію, а навпаки інновація – той фактор, який визначає темпи зростання економіки. Умовою застосування будь-якої технології в економічних цілях можна вважати її повторюваність, тобто «автоматизм» повторення викликаного технологією ефекту шляхом тиражування даного продукту або процесу. Якщо економічна діяльність – це алгоритм повторення зміни, то інновація – це алгоритм зміни зміни. Інновація не задовольняє потреби; вона їх створює. Як прискорення як би заперечує вихідну швидкість, щоб установити нову, так і інновація заперечує навичку, звичну діяльність, повторення, щоб запропонувати більш продуктивну, більш сучасну технологію. Справжня, а не уявна інновація – це процес часто досить хворобливий як для новатора, так і для суспільства. Інновація розриває, зневажає існуючі виробничі, суспільні і просто людські відносини без якої-небудь уваги на придбані, «кревні» права, власність і т. ін. Інновацію спочатку як правило не люблять. Суспільний клімат навколо справжньої інновації, атмосфера, система цінностей, відношення до новатора може бути таким, що живить, заохочувальним, якщо

його спеціально створити і підтримувати таким, але і байдужим, або навіть ворожим. Цього ніякі індикатори не покажуть. Не покажуть і того, чи є технологічною перевагою стратегічна концепція і воля, що з'явилися, або це тільки вдала, але плінна ідея.

Термін «стратегія» перетерплює сьогодні знецінювання; його вживають і ті, хто вимірює розвиток прибутком і владою, маючи на увазі перерозподіл згідно з переважними цінностями, а не згідно із закономірностями розвитку. В умовах глобального ринку і прискорюваного розвитку одна ідея – не ідея. Тільки правильна стратегія невинного інноваційного просування вперед має шанси втримати і може поліпшити позиції підприємства і його країни. Причому саме згідно із закономірностями інновації автоматизму тут не може бути.

Концепції стратегічного інноваційного розвитку підприємства, і тим більше концепції національної програми інноваційного розвитку необхідно ґрунтуватися не на сьогоднішніх суспільних цінностях, а на ідеалах розвитку і закономірностях інноваційного процесу, що відображають його глобалізм. Для цього необхідно чітко розрізняти два алгоритми процесу розвитку: алгоритм повторення зміни (існування) і алгоритм зміни зміни (інноваційного вдосконалення і технічного-суспільно-технічного розвитку). У світлі прояву другого алгоритму під технічним-суспільно-технічним прогресом необхідно мати на увазі не речі і пов'язані з ними поняття володіння чим-небудь або влади, а розвиток вирішально-проблемно-вирішальної спроможності, тобто еволюції інтелекту.

Наука – основний національний пріоритет розвинених країн світу. Все це однаковою мірою відноситься і до фундаментальної науки, і до прикладної галузевої науки. Незважаючи на негативні наслідки соціально-економічних трансформацій інтелектуальний потенціал України і зараз лишається досить потужним.

Перехід до інформаційного суспільства, що базується на інформаційно-інтелектуальних технологіях, коли

інформація і знання стають основним ресурсом, потребують від науки і освіти постійного розвитку, швидкого реагування на виклики часу, динамічних зв'язків між наукою, освітою та економікою, необхідність розробки цілісної концепції модернізації науки, освіти і становлення економіки на нових технологічних укладах. Взаємопов'язані перетворення мають забезпечити комплексну перебудову науки на основі конкретних заходів щодо її організації, функціонування, підвищення ефективності. Для цього необхідно, насамперед, розробити нову національну наукову політику, визначити пріоритетні напрями, етапи й основні принципи розвитку.

Вкрай необхідним є швидке впровадження технологічних інновацій. В першу чергу в енергетиці. Прориви у дослідженні чистої енергетики переростуть у робочі місця в галузі чистої енергетики, якщо підприємства знатимуть, що існує ринок збуту для їх продукції.

Далі – надшвидкісні залізниці, бездротовий зв'язок, Інтернет для переважної кількості населення. Всі ці інвестиції – в інновації, в освіту та в інфраструктуру – зроблять країну кращим місцем для бізнесу та створення робочих місць, врешті-решт для життя. Плюс – максимальна економічна свобода та зведення до мінімуму державного регулювання бізнесу. Проте, які відповіді дав новий податковий кодекс на питання зменшення регулювання в Україні – написано чимало. Про інфраструктурні проекти поки говоримо лише на рівні будівництва доріг та аеропортів, і здебільшого в контексті Євро. В енергетиці лише починаємо вести мову про видобуток власного газу у Чорному морі та сланцевого газу в Карпатах. Всі інші дискусії вельми традиційні – довкола ціни на російський газ.

Уже сьогодні ми маємо декілька сфер, у яких наявність іноземного інвестора – справа не ефемерного майбутнього, а цілком реального сьогоднішнього. Перше, це нафтогазовий сектор та енергетика. Перспективними напрямиами тут, певно, найближчим часом стануть питання поновлюваль-

ної та альтернативної енергії, особливо у світлі подорожчання ресурсів та намагання слідувати європейським тенденціям до енергозбереження.

Однією із найперспективніших сфер для залучення інвестицій експерти вважають фармацевтику. Минулорічні показники засвідчили тут 19,7% зростання капітальних інвестицій. І це незважаючи на усі економіко-політичні проблеми 2014 р. На ринку України більш-менш продуктивно працюють декілька солідних вітчизняних фармвиробників, а також представництва відомих зарубіжних компаній.

Населення країни «старіє» (це не суто українська, але загальноєвропейська тенденція), тож попит на медпрепарати та послуги щорічно зростатиме. Погіршення екологічної ситуації, згубні звички, а для України – ще й наслідки Чорнобильської катастрофи, призводять до погіршення стану здоров'я населення з кожним наступним поколінням. Тож, медицина в цілому також набиратиме обертів у плані економічної привабливості. Наступними роками будемо бачити поступове зростання сегменту приватної медицини – так, як це є у всіх розвинених країнах світу. Певно, що акцент буде зроблено на онкологічних та серцево-судинних напрямках та травматології. Вже сьогодні успішно працюють окремі проекти з іноземним капіталом у цих сегментах.

Населення планети зростає, а отже зростає і попит на продукти харчування, і тому сільське господарство лишатиметься перспективним напрямом розвитку для будь-якої країни. Україна у цьому плані має безліч переваг – сприятливі погодні умови, чорноземи, традиційна спеціалізація на агропромисловості. Не вистачає – модернізації виробництв, технологій, капіталу, «господарської руки». Лише за останні два роки інвестиції ЄБРР в українське сільське господарство склали близько півмільярда євро.

Таким чином, в даному аспекті можемо говорити одразу про декілька напрямів, які можуть цікавити як внутрішнього, так й іноземного інвестора.

Абревіатура GRIN, якою позначають нові перспективні економічні пріоритети – гено, робо, інфо, нано (технології) – в лексиконі українських політиків ще навіть не з'являлася. Освіта та наука – це речі, на яких економити не можна, бо вони закладають підвалини майбутнього зростання. Це – за словами Президента США Обама – скорочення дефіциту шляхом скорочення наших інвестицій у сферу інновацій та освіти, це те ж саме, що зменшення ваги переважаного літака шляхом викидання його двигуна. Це може спочатку дати відчуття легкості польоту, але падіння не уникнути.

Без прийняття негайних рішень теперішньою владою щодо формування економіки знань на основі глибокого реформування освіти країни залишиться глибокою провінцією. Важливо створити економічні стимули та інституційний режим, що заохочують до ефективного використання національних і глобальних знань в усіх секторах економіки. Необхідні ефективна інноваційна система, що об'єднує в єдиний комплекс економіку, наукові, академічні та дослідницькі центри та інфраструктура, яка поєднує елементи інноваційної системи між собою та із зовнішнім середовищем. Непересічна роль держави як ініціатора та координатора процесів розбудови економіки на основі нових знань.

Більше того, сучасна теорія реформ, створена спільними зусиллями вітчизняних і західних економістів, говорить про те, що для всебічного економічного прогресу країна потребує досить тривалого і стійкого економічного зростання – високі темпи зростання (не менш 3–4% у рік) мають спостерігатися не менш 10–12 років. Досвід показує, що наявність такої траєкторії на початку XXI ст. уможливають Україні подолати деякі хронічні проблеми, що дає надію на наступний технологічний і соціальний прорив. Однак сьогодні економічне зростання у країні знову перервано – багато в чому воно викликане зовнішніми причинами. Геополітична обстановка, що ускладнюється, і загострення відносин

з Росією загрожують зробити це переривання неприйнятно тривалим. Це новий глобальний виклик, перед яким стоїть сучасна Україна. Відповіддю на нього, на наш погляд, має стати доктрина формування національної економіки. У цьому контексті всі зусилля мають бути перенесені на активізацію внутрішніх механізмів забезпечення економічного зростання.

ВИСНОВКИ

Наростаюча значущість інтелекту і прояв цієї значущості у формі інноваційного розвитку змушує поставити запитання: що ж розуміти під розвитком суспільства? У стислій формі – це процес розгортання спроможностей. Зі сказаного ясно, що ні імовірнісний відбір і мутації, ні поступове нагромадження структур від простого до складного, ні просто ступінь забезпечення і підтримки існування, не говорячи вже про збільшення власності і збільшення влади, якими би звичними ці поняття не були, не задовольняють критеріям суспільно-технічного прогресу і особливо критеріям саморозвитку. Економічний або адаптивний розвиток можна і потрібно вважати пасивною формою суспільно-технічного прогресу, його помірним, полегшеним варіантом, доступним широким масам суспільства. Авангардом або найбільш активною формою суспільно-технічного прогресу, як процесу розгортання спроможностей, треба вважати функціонування «інноваційних двигунів», інноваційного підприємництва. За стратегічно обґрунтованої і правильної концепції (без авантюризму, але за певного ризику), таке підприємництво крок за кроком буде нарощувати свій індивідуальний інноваційний потенціал, ідеї-спроможності, самостійну постановку й вирішення проблем за зростаючої економічної віддачі. Суспільним ефектом таких «інноваційних двигунів» буде наростаюча продуктивність і конкурентоспроможність, а також поява усе нових суспільних цінностей в умовах зростаючого добробуту, але при на-

явності інновацій, що постійно розвиваються, вирують у суспільстві. Мотивацією таких інноваційних починань служить найчастіше вдала ідея і вольовий порив, почуття виклику і супровідна цьому почуттю внутрішня зібраність, прагнення виявити свої спроможності, показати себе, довести, що «ми не другорядні гравці на цьому полі».

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Базиліук А. В. Тіньова економіка в Україні / А. В. Базиліук, С. О. Коваленко / Науково-дослідний ін-т Мінекономіки України. – К., 1998. – 205 с.
2. Економіка України: підсумки перетворень та перспективи зростання / [В. М. Геець, В. П. Александрова, О. І. Барановський та ін.] / Інститут економічного прогнозування НАН України / В. М. Геець (ред.). – К.: Форт, 2000. – 422 с.
3. Кастельс М. Информационная эпоха: экономика, общество и культура: Пер с англ. под науч. ред. О. И. Шкаратана / М. Кастельс. – М.: ГУ ВШЭ, 2000. – 608 с.
4. Лук'яненко О. Д. Інноваційні фактори глобальної конкуренто-спроможності: Монографія / О. Д. Лук'яненко. – К.: КНЕУ, 2015. – 298 с.
5. Петрина М. Базові умови створення інноваційної моделі розвитку економіки України / М. Петрина // Економіка України. – 2006. – № 8. – С. 35-40.
6. Реформування економіки України: стан та перспективи [Текст]: зб. матеріалів V Міжнар. наук.-практ. конф. (25-26 листопада 2010 р.) / [голова редкол. О. О. Єранкін]. – К.: МІБО КНЕУ, 2010. – 316 с.
7. Чухно А. А. Постіндустріальна економіка: теорія, практика та їх значення для України / А. А. Чухно. – К.: Логос, 2003. – 631 с.

REFERENCES

1. Bazylyuk A. V. Tin'ova ekonomika v Ukrayini / A. V. Bazylyuk, S. O. Kovalenko / Naukovo-doslidnyy in-t Minekonomiky Ukrayiny. – K., 1998. – 205 s.

2. **Ekonomika Ukrainy: pidsumky peretvoren' ta perspektyvy zrostannya** / [V. M. Heyets', V. P. Aleksandrova, O. I. Baranovs'kyi, ta in.] / Instytut ekonomichnoho prohnozuvannya NAN Ukrainy / V. M. Heyets' (red.). – K.: Fort, 2000. – 422 s.

3. **Kastel's M. Informatsionnaya epokha: ekonomika, obshchestvo i kul'tura: Per s angl. pod nauch. red. O. I. Shkaratana / M. Kastel's.** – M.: GU VShE, 2000. – 608 s.

4. **Luk'janenko O. D. Innovacijni faktory global'noi' konkurento-spromozhnosti: Monografija / O. D. Luk'janenko.** – K.: KNEU, 2015. – 298 s.

5. **Petryna M. Bazovi umovy stvorennya innovatsiynoyi modeli rozvytku ekonomiky Ukrainy / M. Petryna // Ekonomika Ukrainy.** – 2006. – № 8. – S. 35-40.6.

6. **Reformuvannja ekonomiky Ukrainy: stan ta perspektyvy** []: zb. materialiv V Mizhnar. nauk.-prakt. konf. (25-26 lystopada 2010 r.) / [golova redkol. O. O. Jerankin]. – K.: MIBO KNEU, 2010. – 316 s.

7. **Chuhno A. A. Postindustrial'na ekonomika: teorija, praktyka ta i'h znachennja dlja Ukrainy / A. A. Chuhno.** – K.: Logos, 2003. – 631 s.

РІЦП